SORE BAS TOYVIM

Isaac Leib Peretz

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

שול־ביבליאטעק

№ 29

י. ל. פרץ

שרה בת־טובים

*

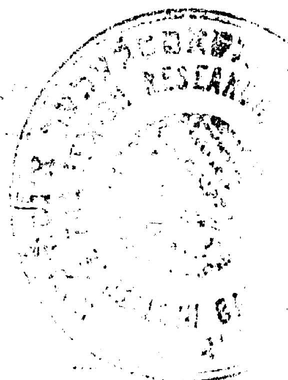
פארלאג „קולטור־ליגע“ווארשע

שול-ביבליאטעק

№ 29

י. ל. פרץ

שרה בת-טובים

פארלאג „קולטור-ליגע" ווארשע

. L. Perec — Sura Bas Towina

Wyd.: Sp. Wyd. „Kultur - Liga"
Leszno 40. ooooo Warszawa 1927

Druk. „D i w e l t", Nowolipie 7.

דער זיווג

אָדער

שָׂרה בַּת טוֹבִים

I

און די מעשה, וואָס איך וועל יעצט דערציילן, איז אן אויסטערליש-וואונדערלעכע מעשה, און — איין אֶמֶת גָמוּר. זי איז אין קיין שום סֵפֶר נישט געדרוקט, אין קיין קהלישן פּנקס נישט פארשריבן; איך האָב זי בקבלה איש מפי איש און שטאמט פון א גרויס אָרט...

און געשען איז די מעשה פארצייטנס, ווען עס זענען נאָך אזויפיל שטעט און דערפער נישט געווען; א וועלט מיט „וואלד-אויס, וואלד-איין". און געטבאָפן האָט זיך עס אין מערן דער מדינה, א יידישע קהילה איז זעלטן, משפחותווייז אין דערפער פארזייט, אין וועלדער צעשפרייט, אָן תורה, אָן תפלה בצבור, אויסער ימים-נוראים, ווען מען ציט מיט קינד און קייט אין די ווייטע שטעט אריין.

זיצט זיך דעמאָלט אַ ייִד אַ שוויגער ביי אַ גראָף אין אַ דאָרף; פּרנסה רינט איבערן מויל... 500 קי מעלקט ער דעם גראַפס; זיינע אייגענע אויך אַביסל. האָט ער אַ פולן קעלער מיט פּוטער און קעז, אַ בוידעם מיט תבואות, פלאַקס און פּעלעכלעך, און דער טייסטער אין בוזעם וואַקסט אין דער דיק, און דאָס קניפּל ביי דער שוויגערן באַזונדער, און אַ זון וואַקסט אַ געזונטער, אַ וואוילער, ווי אַ יונגער בוים אין וואַלד.

און פונדעסטוועגן, איינמאָל אין אַ ווינטער=נאַכט, זיצט דער שוויגער ביי אַ וועקסן ליכט ביים טיש איבער די חשבונות, מיט דער שפּיין-ווייסלעכער באָרד צווישן די ציין, דער שטערן געראונצלט, ווי פון שווערע זאָרג, און קוקט מיט פאַרנעפּלטע אויגן אין פענסטער אַריין...

— דו זינדיקסט, מיין מאַן! — וועקט אים פון די געדאַנקען דער שוויגערנס קול. פון דער צווייטער שטוב איז זי אַריינגעקומען, צום שלאָפנדיקן זון געקוקט, און איר פּנים שטראַלט. — הערסט, איבערגעבויגן האָב איך זיך איבער אים... די בעקלעך רויטלען זיך, ווי אַ פרישער פרימאָרגנשע עפּל. און דער אָטעם איז רויק און שטיל, און שמעקט נאָך פרי...

— דאָס איז טאַקע מיין זאָרג, — ענטפערט דער שוויגער. — מען וואוינט אין אַ דאָרף, ווייט פון אַ ייִדישער קהילה, און יאָרן ציען, יאָרן פליען, וואו נעמט מען אַ שדוך פאַר אונזער זון, ווי אַזוי וועט מען אים פאַרקנסן!

— גאָט וועט העלפן — טרייסט די שוויגערין, — ער האָט ביז אַהער אונז נישט פאַרלאָזט...

— אָט דאָס איז עס טאַקע, — מאַכט דער שוויגער, — גאָטס הילף דאַרף מען, אויב אין וועלכן זכות? קיין יודש-

ספר בין איך נישט, לערנען לערן איך נישט, צווישן יידן תאוינט מען נישט, נאָר איין מִצְוָה קאָנען מיר מְקַיים זיין,— הכנסת=אורחים הייסט די מצוה — און זע! - ער ווייזט איר מיטן בליק צום פענסטער=צו — איז אָנגעפּאַלן א שניי פון הימל, א גרויסער שניי, האָט ער די שטעגן פאַריאָגט, די וועגן פאַרשיט, און טעג, און אפשר וואָכן, וועט קיין אורח איבער דער שוועל נישט קומען. . .

הויבט ער זיך אויף און גייט ארויס זען, וואָס אין דרויסן טוט זיך.

זי נעמט זיך די בעטן צורעכט צו מאַכן, זוימט ער זיך אָבער צו לאַנג, ווערט איר אומעטיק, לאָזט זי אָפּ דאָס בעטגעוואַנט, גייט צום פענסטער צו און פּיקט מיט די דיקלעכע פינגער אין דער שויב צום מאַן ארויס.

איז אָבער די שויב געפרוירן, קלינגט זי העל נישט אָפּ: כאַפּט זי די שאַל אויף זיך, און גייט נאָך דעם מאַן פאַר דער טיר. זעט זי, אז דער מאַן, וואָס הערט נישט אירע טריט און קערט זיך נישט אום, שטייט פאַרקוקט אויפן וועג פון וואַלד ארויס. קוקט זי אים, פאַרוואונדערט, נאָך. זעען זיי ביידע צוזאַמען, ווי איבערן פאַרשיטן וועג פון וואַלד גייט א געשטאַלט א ווייבערישע, אין א הויב א הויכע, אין א טערקישער שאַל. און די שאַל איז איבער די אַקסלען נאָר פאַר שיינקייט=וועגן פאַרוואָרפן, גלייך א לינדע זומער=נאַכט; נישט איינגעוויקלט איז זי אין דער שאַל, פריי פליען רעכטס און לינקס די עקן פון איר, גלייך זיי וואָלטן אירע פליגל געווען. . . און נישט זי גייט אין שניי, זי שווימט איבערן שניי, קיין פוס פאַלט נישט אריין, לאָזט קיין צייכן איבער.

קוקן זיי אַזוי ביידע פאַרגאַפט, ביז דאָס געשטאַלט

קומט צו צו זיי און פרעגט, צי קאָן זי נישט רוען אַ שעה ביי זיי אין שטוב...

קומט דאָס פּאָר=פאָלק אַביסל צו זיך, קוקן זיך איבער, פירן מיט גרויס פרייד דעם ווייבערישן וואונדער=לעכן גאַסט אין שטוב אריין, גאָט האָט זיי אַ גאַסט באַשערט! און ווילן וועקן דעם משרת, הייסן מאכן ווארעמס אַ גלעזל... און די שוויגערן לויפט=צו צו דער שאַנק און עפנט זי ברייט און וויל ארויסנעמען פון שענסטן און בעסטן עסן און טרינקען, און איינגעמאכטס, און זיסן בראָנפן אַביסל.

דער אויסטערלישער גאַסט זאָגט אָבער: ניין! זי וועט גאָרנישט פארזוכן, גאָרנישט טועם זיין, אַז זי דאַרף נישט, נאָר אָפּרוען וויל זי זיך אַביסל, זי גייט אין אַ נויטיק שליחות...

גיט זיך די שוויגערן אונטער, צינדט=אָן נאָך אַ וועקסן ליכט, פירט דעם גאַסט אין אַ באַזונדער חדר אריין; ווייזט=אָן אויף אַ גרויס בעט, אויף בעטגעוואַנט ווי שניי, קישנס פולענע, אַ לייכט ווארעם איבערבעט... און ווילט איר נישט עסן, נישט טרינקען, שלאָפט אייך געזונטערהייט.

שלאָפן אָבער, זאָגט דאָס געשטאַלט, וועט זי נישט, נאָר אָפּרוען אַביסל, ווייל זי האָט נאָך אַ ווייט שליחות. און אַז די שוויגערן וויל זי איבערלאָזן אין שטוב, האַלט זי זי איין און פרעגט, וויפל עס קומט פאַרן חדר, וואָרן אוועקגיין וועט זי שטיל, און וויל קיינעם נישט וועקן, וויל זי איבערלאָזן געלט.

שפּרינגט די שוויגערן אָפּ טיף געקרענקט: קיין געלט נעמט זי נישט, אויף קיין פאַל נישט... דאָס איז דאָך די איינציקע מצוה, וואָס זיי קאָנען מקיים זיין אין דאָרף; אין

דעם זכות נאָר העלפט זיי דאָך גאָט, און וועט — ביז ווי מיט גרויס בטחון צו — ווייטער העלפן!

צעשמייכלט זיך דאָס געשטאַלט און פרעגט:

— פעלט אייך עפּעס דען? האָט איר נאָך אַ בקשה צו גאָט?

— חס ושלום!.. מ׳זע׳מיר, ברוך־השם, איך און מיין מאַן, געזונט, און אונזער זון זאָל לעבן אודאי... און פרנסה, ברוך השם, איבערן מויל... נאָר וועגן אַ זווג גייט...

און זי דערציילט וועגן איר זון, וואָס ווערט 17 יאָר אַלט... און מען וואוינט אין אַ דאָרף, צו׳ן אַ קהילה איז ווייט...

— און וואָס טוט איר דערצו?

— מען האָפט צו גאָט, מען בעט זיין ליבן נאָמען...

דער מאַן אויף זיין לשון, זי אויף איר לשון... אַלע גע־בעטן בעט זי אויס, אַלע תחנות קאָן זי אויסעווייניק כמעט, שרה־בת־טובימס אַלע זיסע, האַרציקע תחנות... נאָר איינע, דער עיקר, האָט זי שוין מיט טרערן דורכגענעצט, די זווג־תחנה...

גאָט וועט העלפן, שמייכלט דאָס געשטאַלט... איך בין זיכער, שמייכלט זי... אַ סימן האָט איר, קיין געלט פאַרן חדר ווילט איר נישט, גיב איך אייך אַ מתנה פאַר אייער זונס כלה־וועגן...

אַזוי זאָגט זי עס, און נעמט דערביי פון אונטער דער טערקישער שאַל די מתנה אַפּער: אַ פּאָר גאָלדענע פּאַנ־טאָפּעלעך מיט פּערעלעך באַנייט... בליצט עס אין דער שווייגערנס אויגן, שטופּט איר דאָס געשטאַלט די פּאַנטאָ־פּעלעך אין דער האַנט אַריין און זאָגט:

— אַ מתנה פון שרה־בת־טובים, — און פאַרשווינדט...

און אַז דער שוויגער האָט זיך נישט געקאָנט אויפן ווייב דערווארטן, דאָט אָנגעקלאַפּט אין טיר און נישט באַקומענדיק קיין ענטפער, דערשראָקן די טיר געעפנט, זעט ער, דאָס ווייב שטייט אַליין אין מיטן שטוב מיט אַן אָפן מויל, זויכגוגלאָצטע אויגן און גאָלדענע פּאַנטאָפע-לעד איז דער האַנט.

II

אין דערזעלבער צייט, אין דערזעלבער מדינה מערן, נאָר מיילן, מיילן ווייט פון שווייגער, און נישט וויסנדיק פון שווייגער, האָט אין א טיפן וואלד א ייד געוואוינט, אַ קוילן=ברענער. האָט א שטיבל אין וואלד און אַן אויוון געדונגען, אויך ביי א גראָף. נאָר דער ייד איז אַן אָרעמער געוועזן און א שווערע פרנסה געהאַט: זאמלען דאָס אָפּגעפאלענע פון ביימער, זומער — אָפּגעדאַרטע צווייגן, ווינטער—קאָרע געפּלאַצטע פון פראָסט און נאָך יעדן געוויטער—דאָס אָפּגעהאַקטע פון דונער און אָפּגעריסענע פון ווינט, און טראָגן צום אויוון און אויף קוילן פאַרברענען. — קומט ער פאַרנאַכט אַהיים א מידער, א שוואַרצער... האָט אים אָבער זיין ליבער נאָמען א זיס טעכטערל באַשערט (דער ייד איז אַן אַלמן געווען), קומט זי אים אַקעגן מיט פרייד, און העלפט אים וואַשן און איבערטאָן און גיט אים צו עסן און צו טרינקען און מאַכט אים פיין דאָס געלעגער צורעכט...

און קאָן ער נישט איינשלאָפן, — און, זייט ער איז אַן אַלמן געוואָרן, טרעפט זיך עס אים גאַנץ אָפט — צינדט זי א קינדל אָן, אָדער, ווען קלאָרע נעכט, שטעלט זי זיך

סעגז דער לבנה צום פענסטערל, און לייענט הויך אירע „הייליכע ספרים אויף „עברי־טייטש", די מוטער האָט זי אויסגעלערנט, די ספרים בירושה געלאָזט: צאינה וראינה, קב־הישר, תחנות פון שרה־בת־טובים... לייענט זי אים הויך... ער, אַ פּראָסטער ייד, הערט זיך איין, ביז די אויגן קלעפּן זיך אים צו, דאַכט זיך אים, אַז י ע נ ע לייענט, די מוטער לייענט, און ער שלאָפט רויק איין, איינגעוויגט פון זיסן קול און די ווערטער די הייליקע..

קומט איר אַמאָל אַ זייער האַרץ־ווייכיקע תחנה אין דער האַנט אַריין, אַ תחנה, וואָס אַ מאַמע זאָגט, ווען זי בעט זיין ליבן נאָמען וועגן אַ זווג פאַר אַ קינד...

„אוז זע, ליבער, האַרציקער גאָט, פאַר מיין ליבער, האַרציקער טאָכטער וועגן אַ זווג, אַ זווג אַ כשרן"... הויבט דאָס מיידל אָן צו פאַרשטיין, וועגן וואָס עס גייט, האַקט זי אָפּ און וויל אַן אַנדער תחנה נעמען, בעט זיך דער פאָטער:

— ניין, טאָכטער־לעבן, ניין... ווייטער לייען... גיב איר די הייליקע ווערטער אין מויל אַריין, לאָמיך בעטן ביי גאָט פאַר דיר... אַ האַרץ האָב איך, טאָכטערשי, אַ פולס, גאַר, אַ ייד אַ פּראָסטער, קיין ווערטער האָב איך נישט..

מוז זי פאָלגן און לייענט ווייטער און ווייטער, ווי שמעקעדיקער בוימל גיסט זיך די תחנה, לאַנג איינגע־שלאָפן איז שוין דער פאָטער – זי מערקט עס נישט, ער שנאָרכט־זי הערט נישט און לייענט... און פּלוצלינג וועקט זיך אויף אַ נישט־פאַרשטאַנען בענקעניש אין דעם מיידלס האַרץ, די יתומישע נשמה האָט זיך צו עפּעס פאַרבענקט.. עס קלאַפּט דאָס הערצל־קליין, פייכט און נעפּלדיק ווערן די אייגעלעך פאַרדעקט, די ריין־קינדעריש בלויע, און דאָס

קלעכל ציטערט אזן ציטערט און הערט פון באהאלטענע טרערן פייכט...

און אין מיטן — עפנט זיך די טיר און אין איר באַהייזט זיך אַ וואונדערלעכע געשטאַלט... אין אַ הויב אַ הויכער און אַ טערקישער שאַל, די אויגן לייכטן אַזוי לייטזעליק ווײס, אַז דאָס איינגעשרומפּענע פּנימל שטראַלט.

– טאַטע! – ווײל זי דעם פאָטער וועקן. לייגט אָבער די אַלטע אַ פינגער איבער די ליפּן, הערט דאָס מיידל שטיל, בלייבט זי, ווי אין אַ פאַרכשופטן חלום שטיין. און די אַלטע גייט=צו צום טיש און זעצט זיך, און שטרעקט אויס די האַנט און ציט דאָס מיידל זיך צום האַרצן צו...

– שרעק דיך נישט, מיידעלע, – זאָגט זי – שרה=בת=טובים בין איך... מיינע תחנות האָסטו געלייענט... און עס איז אַ שטילע נאַכט, האָב איך אין מיין שטילער רו דיין זיס קול געהערט, בין איך געקומען צו דיר און האָב דיר אַ מתנה געבראַכט...

און נעמט פון אונטער דער טערקישער שאַל די מתנה אַפּער:

– זע, ליב קינד... אָט, סאַמעט געשווירענער אַ שטיק... אויף אַ בייטעלע צוגעשניטן... און פעל, אַלערליי קאָלירן זיידענע פול, צום אויסנייען דאָס בייטעלע... און פעדעם נאָך דערצו זילבערנע, און גאָלדענע אויך אַביסל, און פליטערלעך דערצו, אויך זילבער און גאָלד... און אַזוי זעכטו נייט מען, טעכטערל, און אַזוי ווערט געשטיקט... האַלט די נאָדל פעסט, לויף מיט די פינגערלעך געשיקט... זעסט אַ מגן=דודל גייט, און אָט בליען בלימעלעך אַרויס... פרישע, ווי אין וואַלד אין זומער=צייט... אַ תפילין=בייטעלע

ניי, א מתנה מאך, פאר דיין באשערטן א מתנה, ווי דיין ליבע מאמע האט דיין ליבן טאטן געשענקט.

און די אלטע לערנט, און דאס מיידעלע שטיקט און העפט.

און אז דער פרימארגן בליט, כאפט זיך דער פאטער אויף, די טאכטער זיצט אליין אין שטוב מיט א תפילין-בייטעלע אין די הענט, סאמעט, זילבער און גאלד..

ן אז דעם שווייגערס זון איז אַלט געוואָרן זיבעצן יאָר, האָט מען אים אַרויפגעזעצט אויף אַ וועגעלע און געשיקט אין דער וועלט אַריין זיך אַ כּלה זוכן צו שׂרה-בת-טובֿים-פּאַנטאָפעלעך...

פאָרט ער וואַלד-אויס, וואַלד-איין, איבער דערפער און שטעט, כּלה-מיידלעך ווי זאַמד און ערד — קיין איינער פּאַסן די פּאַנטאָפּעלעך נישט...

פאָרט ער אַ יאָר, פאָרט צוויי, נישטאָ און נישטאָ, פאַר-לירט ער די אמונה דערין, קערט ער אַהיים; ער וועט טאַטע-מאַמע זאָגן: ס'איז אַ חלום געווען, אַזוינע פיסעלעך קליינע זענען נישט פאַראַן...

פאָרט ער אַהיים, און פאָרט, און פאָרט פון וועג אַראָפּ, און פאַרבלאָנדזשעט אין אַ וואַלד, דעמבעס מיט דעמבעס, ריזן ביי ריזן שטייען, נישט אויס און נישט איין.

בלייבט ער שטיין, פרייטאָג איז, די זון גייט אונטער און לאָזט זיך, אַ פייערדיקע קויל, אַלץ טיפער און טיפער אַראָפּ. דער זונט פאַלט צו — שטעלט ער זיך „שיר-השירים“ זאָגן.

און גייט, שיר-השירים זאָגנדיק, אין וואַלד אַרום, האַלט זיך נאָר פון וועגעלע נישט ווייט, און פון פערד, וואָס פאַשעט זיך... און שטיל רוישט, ביים אָוונט-ווינטל, דער וואַלד, גלייך ער וואָלט אים „שיר השירים" נאָכגעזאָגט... און שטיל ווערט און טונקעלער, און פלוצלינג פלאַמט צווישן די ביימער אַ פענסטערל אויף, לויפט ער צו מיט פרייד און קלאַפט אָן:

— וואוינט דאָ אַ ייד!

— אַ ייד!

אַ ייד קומט פון שטיבעלע אַרויס, באַווייזט זיך אויף דער שוועל!

— שלום-עליכם אַ ייד!

— עליכם-שלום, — ענטפערט דער יונגערמאַן — קאָן מען האַלטן שבת ביי אייך?

— האַלטן יאָ, — ענטפערט מיט אַ טרויעריקן שמייכל דער ייד — נאָר עסן האָב איך נישט וואָס...

— עסן האָב איך, — ענטפערט דער יונגערמאַן — און טרינקען אויך — קומט מיט מיר צום וועגעלע צו, פון אַלעם נעמט אָנגעגרייט...

אין אַ שעה אַרום נאָך קבלת-שבת זיצן זיי שוין ביידע נאָך קדוש ביים טיש... און זינגען זמירות, און עסן...

און דער יונגערמאַן, ווי פון יעדן מאכל נעמט דער אַלטער און איז קוים וואָס טועם אביסל, און טראָגט באַלד די רעשט פאַר דער טיר אַרויס, מיינט ער, פאַר אַ קעלבל צי אַן עוף... איז ער דאָך נישט אזוי אָרעם דער ייד, פאַרוואָס האָט ער קיין שבת נישט געמאַכט... אַ יונגערמאַן, פרעגט ער אים.

זאָגט דער אַלטער:

— ניין, אַן אָרעמער קוילן-ברענער בין איך... קיין

קאַלב, קיין עופות פאַרמאָג איך נישט... נאָר א זיס טעכטערל האָב איך, באָרוועס גייט זי, נעבעך, שעמט זי זיך באָרוועסער־הייט אין שטוב אריינצוקומען... זיצט זי און עסט פאַר דער טיר...

נעמט דער יונגערמאַן מיט הארצקלאַפּעניש די גאָלדע־נע פּאַנטאָפּעלעך פון בוזעם אַרויס און גיט זיי דעם אַלטן איבער:

— גייט, מעסט זיי אייער טאָכטער אָן... צי זיי פּאַסן, זעט...

קומט דער אַלטער צוריק:

— זיי פּאַסן...

ין בײם רײכן שװײגער איז א חתונה געװעזן.
ער האָט מיטן קוילן-ברענער א שידוך געטאָן
און די חופה האָט מען אין שטאָט געשטעלט,
און אַז מען איז פון דער חופה געגאַנגען, האָט
יך פּלוצלינג א געשטאַלט באַװיזן, אין א הריב א הויכע, אין
א טערקישער שאַל, א פּנים אַן אַלטס, נאָר אויגן לײטזעליקע
און יונגע, און האָט קעגן חתן-כּלה מיט א קוילײטש געטאַנצט...
און נישט אַלע האָבן געװאוסט, װער דאָס איז.

Printed in Poland

I. L. Perec — Sura Bas Towim

Wyd.: Sp. Wyd. „Kultur - Liga"
Leszno 40. ooooo Warszawa 1927

Druk. „D i w e l t", Nowolipie 7

צענטראַלער ביכער־לאַגער
„קולטור־ליגע“
וואַרשע, לעשנא 40 ט. 11